

**prof. Emil Constantinescu,
fost președinte al României**

*Domnule președinte al Academiei,
Domnilor academicieni,
Distinși invitați,*

Doresc ca la început să exprim profunda mea apreciere pentru această dezbatere, pentru modul în care ea a fost deschisă. Mi se pare că trăim împreună unul din cele mai importante momente care se pot constitui într-un început de restructurare a societății românești. Aș vrea să vă prezint câteva reflecții, urmând celor trei expuneri care au constituit prima parte a acestei sesiuni. S-a spus că această criză de la care trebuie să învățăm, privită în sens etimologic, poate fi o oportunitate și o sită. Dacă este o șansă, trebuie să ne punem problema – ce șansă? A unei schimbări! A cui? A sistemului! A cărui sistem? A sistemului care a reprezentat șansa libertății, progresului și prosperității în ultimele trei secole – modelul economic și politic american, care a devenit un model global. De ce acum? Pentru că, dacă în ultimele decenii au fost vizibile doar efectele negative exterioare ale societății de consum asupra mediului natural și uman, acum este pusă în discuție însăși inima sistemului – domeniul financiar-bancar, cel care îi asigură resursele pentru o bună funcționare. Cauza imediată a eșecului este aceeași cu cea care a generat sfârșitul tuturor imperiilor din istorie – aroganța. Aroganța sistemului financiar-bancar neocapitalist se dovedește a fi la fel de periculoasă cum a fost aroganța statului omnipotent și omniprezent, care a dărâmat sistemul comunist.

Recenta criză lasă să se vadă însă și ceva mult mai profund: ruptura dintre actualul sistem politic și economic globalizat și modelul cultural care l-a definit la începuturile sale. Mă refer la modelul cultural așa cum a fost el trasat de părinții fondatori ai istoriei, ai constituției americane și ai sistemului american.

Ruptura dintre economia reală și cea speculativă, pe de o parte, și dintre administrația birocratizată și cetățeni, pe de altă parte, a afectat un element esențial atât pentru democrație, cât și pentru economia de piață: încrederea cetățenilor.

Pentru a o revigora, este nevoie de mai mult decât de o reluare a dialogurilor sociale. Este nevoie de un nou model cultural, pentru că niciun proiect politic nou nu poate avea succes dacă nu este precedat și fondat pe un model cultural bazat pe valori morale, singurele care pot crea o solidarizare a energiilor pozitive ale societății.

Un nou model cultural și politic trebuie să fie bazat pe o mai bună înțelegere asupra a ceea ce reprezintă lumea, Europa și societatea românească în acest moment. Dacă privim ceea ce reprezintă situația pe plan mondial, actuala criză financiară ne atrage atenția asupra unui fapt evident – trecerea de la o lume unipolară, care a înlocuit

Acest material este prezentat pe site-ul www.encyclopedia-economica.ro și este destinat coautorului/coautorilor și contributorului/contributorilor, celor care lucrează la elaborarea enciclopediei, inclusiv pentru participarea la dezbaterile organizate pe marginea lor. Utilizarea acestora pentru alte scopuri este permisă numai cu acordul scris al autorilor.

la sfârșitul războiului rece lumea bipolară marcată de confruntarea est-vest, la o lume multipolară. Această lume multipolară deschide mai multe direcții care pot părea atractive pentru țările subdezvoltate aflate sub regimuri autoritare. Niciun model nu mai poate pretinde să fie soluția unică. Dar unele căi sunt foarte periculoase, pentru că, pentru aceste țări în curs de dezvoltare, aflate sub regimuri dictatoriale, acum poate să prezinte o atracție și un model de tip oligarhic, cum este cel rus, care a generat o oarecare prosperitate și deschidere, sau un regim autoritar cu economie de piață, cum este cel chinez. Iată de ce cred că este datoria modelului bazat pe economia de piață și democrație să se autoperfecționeze rapid și substanțial. Dacă ne referim la sistemul global, trebuie să vedem ceea ce este negativ, dar și ceea ce se poate pune în loc.

În ceea ce privește UE, după părerea mea, proiectul politic și mai ales proiectul cultural al UE a fost cu un pas înainte, un pas care și-a dovedit forța și soliditatea sa în momentul prăbușirii sistemului comunist mondial și a imperiului sovietic. De ce? Pentru că, spre deosebire de proiectul politic american bazat pe o singură limbă – engleza, pe o singură religie – neoprotestantismul, pe o singură doctrină – economia de piață, pe democrația consolidată, dar mai ales pe ideea că acest sistem este unic și poate trebuie să fie aplicat oriunde, proiectul politic european a fost un proiect armonic, un proiect care a acceptat, pe de o parte, diversitatea națională, diversitatea culturală, diversitatea religioasă. Și nu numai că le-a acceptat, dar a încercat să le dezvolte. Și, din experiența mea de geolog de data aceasta, în momente de criză, de șocuri, un sistem armonic, elastic, este mai ușor adaptabil decât un sistem rigid.

Sigur că o examinare critică a proiectului european nu înseamnă, după părerea mea, euroscepticism, ci înseamnă eurooptimism! Și așa vrea să prezint și punctul meu critic de vedere, ca un susținător fervent al proiectului european. Vorbim, de pildă, cu orgoliu, despre o identitate europeană comună; fondată pe valori împărtășite. Care sunt aceste valori care definesc identitatea europeană? Cum pot fi definite fără a fi uitate caracterele specifice și chiar limitele naționale în drumul spre o identitate comună? Răspunsul la aceste întrebări se află chiar în interiorul proiectelor europene, dar și în interiorul anxietăților europene. Și dacă vom continua să imaginăm proiecte fără să luăm în considerare anxietățile inevitabile pe care le implică construcția politică a unei jumătăți de miliard de locuitori, avem puține șanse să dezvoltăm o Europă puternică și democratică. Iată de ce cred că lungul drum spre solidaritate europeană trebuie să înceapă din interiorul fiecărei națiuni, comunități locale sau chiar familii, unde de multe ori putem regăsi multe din contradicțiile pe care le descriem specifice și tipice discrepanțelor între nord și sud sau vest și est.

În ceea ce privește România, primul lucru pe care nu vreau să obosesc să-l spun, este lipsa unui proiect național. Aceasta este marea problemă a României, nu problemele legate de depășirea unor dificultăți financiare, economice sau chiar politice.

Nu am reușit să ne pregătim. În 2007, România a încheiat un mare proiect istoric al generației de la 1848, care și-a propus tocmai modernizarea țării, democratizarea, atașarea ei Europei prospere și democratice occidentale. Acest lucru s-a realizat, dar el s-a realizat în ultima parte printr-o delegare a responsabilităților de a concepe un proiect

Acest material este prezentat pe site-ul www.encyclopedia-economica.ro și este destinat coautorului/coautorilor și contributorului/contributorilor, celor care lucrează la elaborarea enciclopediei, inclusiv pentru participarea la dezbaterile organizate pe marginea lor. Utilizarea acestora pentru alte scopuri este permisă numai cu acordul scris al autorilor.

NATO-UE și acum suntem gata să plasăm această sarcină FMI. Noi nu am fost capabili să ne pregătim din timp ca la momentul 2007 să avem un proiect național, bazat pe viziuni, bazat pe o strategie de dezvoltare durabilă și pe care să construim un set de politici publice. Dacă vom încerca să construim o strategie pornind de la politicile publice actuale sau de la momentul crizei, nu vom face decât să avansăm cu spatele spre viitor. Trebuie mai întâi să avem această viziune bazată pe buna înțelegere a lumii globalizate, a proiectului european, ca să ne creăm propriul nostru proiect național.

În primul rând, ne mai trebuie un lucru: un referențial. Am schimbat un sistem dictatorial cu un sistem care a mers pe o altă cale, a democrației și economiei de piață, fără să avem un referențial. Și am pierdut 18 ani, încercând să-i înțelegem pe alții, fără capacitatea de a ne înțelege pe noi. Noi nu avem în momentul de față o vedere, o viziune clară și o informație clară cel puțin asupra resurselor noastre naturale care, iată, devin importante pentru ca economia reală să se dezvolte, inclusiv resursele energetice. Nu avem o viziune clară asupra resurselor umane, a stării de sănătate fizică și mentală a națiunii, o viziune clară asupra resurselor financiare și mai ales asupra resursei culturale, care devine extrem de importantă într-o societate care dorește să fie pe plan mondial a cunoașterii.

Iată de ce am de multe ori senzația că în aceste momente România nu este tratată coresponsător și ea singură se apreciază ca o societate comercială, care poate fi evaluată după o serie de indicatori financiari și economici, eventual sociali, dar și ei văzuți statistic, și nu în profunzimea lor. Aceasta ne face să preluăm sisteme care ne sunt impuse uneori, în necunoaștere. Este stupefiant pentru mine să văd că România este tratată ca și Estonia, neluând în considerare nici dimensiunea populației și a țării, nemaivorbind de toate tipurile de resurse pe care le-am avansat. Dacă un acord cu FMI sau un proiect financiar-economic poate să ne facă să depășim criza, aceasta cu nimic nu înlocuiește necesitatea unui mare proiect național.

Aș vrea să închei, reunind această viziune pe care trebuie să o avem asupra societății noastre, asupra societății europene văzută ca un tip de proiect și asupra sistemului global cu necesitatea de a-l acorda cu ceea ce este nou și de multe ori nu sesizabil, pentru că se petrece prea repede sub ochii noștri. Dezvoltarea accelerată a relației tehnologie-economie a zguduit sfârșitul secolului XX, anunțând două șocuri – globalizarea și societatea cunoașterii. Ambele au amplificat cu brutalitate incertitudinea. Nu este un lucru nou, crizele de adaptare nu sunt noi în evoluția societății umane, numai că în prezent se desfășoară mult mai rapid și pe spații mai mari. Aceasta ne creează dificultăți de percepție. Schimbarea rapidă este un proces general care stârnește incertitudinea persoanei umane pe tot cuprinsul solului planetar. În opinia mea, politica – așa cum este ea concepută și practică în prezent – nu este pregătită să gestioneze enormele sfidări ce stau în fața noastră în noul secol și mileniu. Și, așa cum bine s-a arătat aici, nu este vorba de politica românească, este vorba de percepția asupra politicii pe plan european și pe plan mondial și de incapacitatea de a se crea un nou tip de proiect politic.

Știința, pentru că ne aflăm aici, în acest areopag, a rezolvat această problemă. Iată de ce Academia poate din nou să fie factorul generator al unui nou impuls în

societatea românească. Pentru că, știm foarte bine, cei care suntem aici și care avem o experiență în cercetare, cum știința a făcut față unor provocări care au privit-o în mod direct: o adevărată revoluție în matematică și fizică atunci când s-a înlocuit geometria clasică cu cea euclidiană sau mecanica newtoniană cu cea cuantică. Știința a fost capabilă să-și modifice și logica, și limbajul prin teoria semantică a informațiilor, logica cețoasă prin teoria how-turilor, demonstrând că incertitudinile pot fi descrise, reprezentate și înțelese. Or, dacă știința a reușit să facă pentru ea acest lucru, acum, într-un nou context în care savanții, elitele consacrate se află, trebuie să pătrundă în societate. Societatea are nevoie de această ieșire din turnul de fildeș sau din acest sediu, în care schimbăm idei interesante, al Academiei în societate.

Pentru că politica are în față două pericole extrem de mari: populismul și autoritarismul. Și această criză le poate accentua și le poate transforma într-o derivă extrem de periculoasă. Iată de ce vreau să accentuez încă o dată că gestiunea incertitudinii nu se poate face decât într-o societate deschisă. Din confruntarea cu marile crize poate izvorî un comportament care răspunde provocărilor realității cu respectul principiilor. Când nu putem acționa motivați de certitudinea reușitei, la care ne-a dus predominanța economicului, putem acționa cu conștiința datoriei.

Ca o deschidere la partea a doua pe care o aștept cu interes deosebit, pentru că ea reprezintă această deschidere spre cunoaștere în discuție, aș vrea să închei în această idee, că zona umanistă trebuie să contribuie în mod decisiv la noul proiect cultural, proiect politic și, de ce nu, la noul proiect european. Îmi amintesc că, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, generalul Marshall, părintele planului de redresare economică pentru Europa Occidentală, spunea că poate filosofii greci ar avea soluții mai bune decât experții contemporani.

...Iată de ce, pentru întreg trebuie să gândim acum, care întreg este mai mult decât suma părților care îl compun. Viziunea financiară, economică, tehnologică, viziunea celor din economia reală să se poată uni în mod armonios cu viziunea sociologilor, filosofilor și oamenilor de cultură. Pentru că acest concept corespunde cel mai bine cu ceea ce ar trebui să fie politica în societatea cunoașterii și în lumea globalizată a viitorului. O viziune complexă asupra viitorului, bazată pe un nou dialog asupra valorilor umane. Actuală criză mondială ne impune cu brutalitate să optăm între a avea și a fi. Este nevoie de crearea unui nou arbitraj între putere și cunoaștere, care să reconfigureze un cadru în care fiecare individ să poată nu numai să fie, ci și să devină. Mulțumesc!